

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم اهل للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN :2564 -7903 Yıl/Year :3 - İlkbahar/Spring 2020 - Sayı / Issue :5

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 3 – İlkbahar / Spring 2020 – Sayı / Issue: 5

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

Araştırma Makaleleri / Articles

ŞEHZADE KORKUD'UN GANİMET / CARIYELİK HAKKINDA GÖRÜŞLERİ*

Hasan Özket**

Sadık Yıldıő***

Geliő Tarihi : 19 Şubat 2020

Kabul Tarihi : 03 Nisan 2020

Öz:

Bu çalışma Şehzade Mehmed Korkud'un ganimet bağlamında cariyelik hakkındaki görüşlerini konu edinmektedir.

Şehzade Korkud, İstanbul'un fethinden yaklaşık on beő sene sonra dünyaya gelmiştir. Hayatının çoğunu XV. asrın ikinci yarısında geçirmiőtir. Devrin ilim tahsilini en üst seviyede gerektiği gibi tamamlamıőtır. Korkud, üyesi bulunduğu hanedanlığın siyasi yapısında çeőtli merkezlerde Őehzadelik görevler ifa etmiştir. Fakat bu görevler esnasında ilim insanlığı özlemi ağır basmıőtır.

Araştırma, onun eserlerinden isimleri başlıkta verilenlerle sınırlandırılmıőtır. Eserlerinde Osmanlı ve Anadolu ilim geleneğinden farklı olarak yoğun biçimde Şafii mezhebi literatürüne atıflar yapması ve deliller göstermesi dikkat çekmektedir. Nitekim Şehzade Korkud, geleneksel Osmanlı hanedan üyelerinden alimliğinin yanında Şafii mezhebini benimseyen tek kişi olarak bilinmektedir.

Korkud, üyesi bulunduğu Osmanlı yönetiminin ganimet, cariyelik, haksız yere bir cana kıyma ve siyasete örfün karışması gibi konularda Şeriata uyulmadığı kanaatindedir. Bu nedenle adı geçen konular başta olmak üzere diğer alanlarla ilgili, örneğin tasavvuf ve yönetim alanlarında da fikirler beyan etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Korkud, Cihad, Ganimet, Cariyelik, Neseb, Fetva, Hüküm.

OPINIONS OF SHAHZĀDA KORKUD ON BOOTY/CONCUBINAGE

Abstract:

This study addresses Shahzāde Mehmet Korkut's views of concubine in the context of loot.

Shahzāde Korkud was born in the XV century. He completed the scholarship training of the era on the highest level as it should be. Korkud also worked as a Shahzāde in various centers in the political structure of the dynasty.

The study is limited to the works given in the title. It attracts the attention that he is frequently referring to Shafi'i doctrines which is different from the scholarship tradition of Ottoman and Anatolia and that he demonstrates proofs. Korkud is known to be the only person adopted Shafi'i doctrines along with scholarship among the traditional Ottoman dynasty members.

Korkud was of the opinion that the sharia law was not followed in issues of Ottoman rule. Such as booty, concubinage, taking lives unjustly and including customs into the politics. Therefore, he expressed opinions on the aforementioned issues and other fields such as Sufism and ruling.

* Bu makale 13 – 14 Aralık 2019 Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen Uluslararası Őehzāde Korkut Sempozyumu'nda sadece sözlü olarak sunulan tebliğin gözden geçirilmesi, bazı önemli ilave ve değişikliklerin yapılmasıyla ortaya çıkmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi. Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. hozket@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-6193-4363.

*** TİB İslam Hukuku YL, Öğretmen. Diyarbakır TOBB Ferdi Yiğit Anadolu İmam Hatip Lisesi İHL. sadikyiltas@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-1417-359.

İntihal: Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmıő ve intihal içermediği tespit edilmiőtir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Özket, Hasan.- Yıldıő, Sadık. "Şehzade Korkud'un Ganimet/Cariyelik Hakkında Görüşleri". *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* / 5 (Nisan 2020): 101-113.

As a member of the implementation/administration side, he brings fatwas which demonstrates the legitimate situations to the fore and he demonstrates his scholarly ability when presenting the faults of the implementations.

Keywords: Shahzāde Korkud, Jihād, Booty, Concubinage, Lineage, Fatwa, Verdict

Giriş

Fıkıh ilmi, daima sosyal hayatın merkezinde olmuş ve gerek devlet gerekse şahıs hukuku açısından sürekli kendini yenileyerek varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı döneminde de fıkıh ilmi, uygulama alanı bulmuş ve âlimlerin çalışmalarıyla ilerleme kat etmiştir. Osmanlı hanedanına mensup olan Şehzade Korkud da fıkıh ilmine katkı sağlayan âlimlerden biridir.

Korkud'un, dönemin âlimlerinin güncel meseleler karşısında kayıtsız kaldıklarından şikâyet ederek ilmî araştırmalar açısından durgunluk içinde bulunduğu kanaatinde olduğu söylenebilir.

Hanedan üyelerinin bilinen hayat tarzlarından farklı bir yaşam süren, şehzadelere yasak olmasına rağmen ilim için ülke toprakları dışına, Mısır'a giden ve farklı hocalardan eğitim alan Şehzade Korkud, diyalektik düşünce yapısına sahip birisi olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca Şafii mezhebine müntesip olmakla dikkat çeken tek Osmanlı hanedan üyesidir. Sultanların bazı uygulamalarını içeriden eleştirebilen ender kişilerden biri olan Şehzade Korkud, ağırlıklı olarak görüşlerini Şafii mezhebi literatüründen delillerle desteklemekle birlikte kendisinin mezhep taassubu içerisinde olmadığı görülür.

Öte taraftan Korkud'un, edebî ve tarihî yönlerinin dışında başta fıkıh olmak üzere ahlak, tasavvuf ve kelam ilimlerindeki konumu hak ettiği derecede incelemelere konu edilmemiştir. Görüldüğü üzere Şehzade Korkud ve onun geride bıraktığı eserlerin incelenmesi, tetkik edilmesi gereken özgün bir inceleme alanı olarak karşımızda durmaktadır. Bu da bizi, geride bıraktığı müktesebat üzerinden onun fikhî anlayışını araştırmaya sevk etmiştir. Bu çalışmamızda cariye konusu üzerinden hareketle Şehzade Korkud'un fikhî anlayışının boyutları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, onun mezhep değişikliğine gitmesinin sebebini irdeleyerek eserleri üzerinden fıkıh ilmî alanındaki yerinin tespiti amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, *Kitābu halli işkālî'l-efkār fî hilli emvāli'l-küffār* ve *Da'vetü'n-nefsi't-tāliha ile'l-a'māli's-sāliha* adlı eserleri bağlamında Şehzade Korkud'un ganimet ve cariye hukukuna dair görüşleri incelenecektir. Ayrıca bazı eserlerinde onun fikhî ve tasavvufî konuları iç içe işlemiş olması, davranış ile mananın insan hayatının tamamlayıcı iki ögesi olduğuna dair işaretlerine değinilecektir.

Şehzade Korkud'un fikhî anlayışının kendi eserleri bağlamında bilinmesi, bir ölçüde Osmanlı ilim geleneğinin bilinmesine bağlıdır. Bu geleneğin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetlerden biri olan Korkud'un fikhî konulara bakış açısının ve fikhî meselelerde hüküm verme tavrının net anlaşılması, Osmanlı dönemi fıkıh tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Özellikle ganimet, cariyelik, haksız yere bir cana kıyma ve siyasete örfün karışması gibi konularda şeriata uyulmadığı gerekçesiyle Şehzade Korkud'un eleştirel bir tutum takınması, bu araştırma konusunun orijinal yönünü ortaya koymaktadır.

Bu çalışmayla, Osmanlı eğitim sisteminde yetişen ve âlim kabul edilen bir şehzade olan Korkud'un, fıkıh literatürüne kazandırdığı eserleri bağlamında hüküm verirken takip ettiği fikhî çizginin anlaşılması hedeflenmiştir. Ayrıca ilmi anlamda beslendiği kaynaklardan, hüküm verirken gösterdiği delil ve referanslardan Korkud'un, mezhep mensubiyeti göz önüne alınarak fıkıh alanında bıraktığı ilmi birikimin anlaşılır kılınması amaçlanmıştır.

Nitekim tasvir yöntemi esas alınarak bahsi geçen eserde hareketle Şehzade Korkud'un fikhî anlayışı olduğu gibi yansıtılmaya çalışılmıştır. Korkud'un çalışmalarında atıfta bulunduğu hocalar ve kaynaklar göz önünde bulundurulurken bazı hususlarda kısa değerlendirmeler yapılmıştır.

Birçok alanda eser veren ve fıkhıta otorite kabul edilen Şehzade Korkud'un fikhî anlayışı, *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr* ve *Da'vetü'n-nefsi't-tâliha ile'l-a'mâli's-sâliha* eserleri bağlamında izah edilmeye gayret gösterilmiştir. Ayrıca Şehzade Korkud'un, özellikle ganimet meselelerine dair hüküm verirken atıfta bulunduğu; Tâcüddîn Abdurrahman b. İbrahim el-Fezârî el-Firkâh'ın *er-Ruhsatu'l-'amîme fi ahkâmi'l-ganîme* ve İmam Nevevî'nin *Mes'ebetü vüçûbi tahmîsi'l-ganîme ve kismetü bâkîhâ* eserleri de bu çalışma sırasında ilgili yerlerde gözden geçirilmiştir.

1. Şehzade Korkud'un Hayatı

Osmanlı hanedanının bir üyesi olan ve İslami ilimlerle iştiğal eden Şehzade Korkud, 1469 yılında babası II. Bâyezîd'in (ö. 1512) vali olduğu Amasya sancağında dünyaya gelmiştir. Korkud'un doğumu hakkında ittifak edilen bir tarih yoktur. Bir görüşe göre 1467, diğeriye göre ise 1469 senesinde doğmuştur.¹ Sultan Korkud'un ganimet malları hususunda Arapça olarak kaleme aldığı *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr* adlı eserinde verdiği bir bilgiden hareketle adının Mehmet, mahlasının Korkud ve künyesinin de Ebu'l-Hayr olduğu anlaşılmaktadır.² Hacca gitmeye niyet etmesi sebebiyle şiirlerinde *Harîmî* mahlasını kullanmıştır.³ Korkud, Sultan II. Bayezid'in sekiz oğlundan biri olup; validesi Nigar Hatun, Fatma Sultan'la da ana baba bir kardeşirler.⁴

Korkud, 1480 yılında sünnet ettirmek üzere payitaht İstanbul'a dedesi Fatih Sultan Mehmet'in yanına getirilmiştir. Babasının yanında tahsile başlayan Korkud, dedesinin gözetiminde ilim öğrenmeye devam etmiş, Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir. İstanbul'a gönderildiğinde on veya on iki yaşlarındaydı. Sünnet merasiminden sonra yaşları büyük olan Şehinşah *Menteşe (Muğla)*, Ahmet ise Çorum sancaklarına gönderilmiştir. Korkud'un da aralarında olduğu küçük şehzadeler ise büyük babalarının yanında kalmışlardır. Fatih Sultan Mehmet, Mayıs 1481'de vefat ettiğinde büyüğü Amasya valisi Bayezid, küçüğü Karaman valisi Cem adlarında iki oğlunu geride bırakmıştır. Yeniçeriler ve Vezir-i Âzam İshak Paşa (ö. 1487), sultanlık için destekledikleri Bayezid'in İstanbul'a gelmesi yönünde mektuplar yollanmıştır.⁵ İshak Paşa öncülüğünde devlet adamları yaptıkları istişare neticesinde, saltanat makamının boş kalmaması için Bayezid'in çocuklarından en büyüğü olan Korkud'u, babası gelinceye kadar vekâleten hükümdar ilan etmişlerdir.⁶ Muhtelif kaynaklarda Korkud'un yaklaşık on sekiz gün hükümdarlık makamına vekillik ettiği, bu süreçte yeniçerilere cülûs bahşışı vererek bir padişah gibi hareket ettiği geçmektedir.

Ayrıca Osmanlı hanedan üyelerinden şiir ve edebiyatla iştiğal eden, yazdıkları şiirlerle bu alanın tanınan simaları arasına girmeyi başaran pek çok meşhur sultan olmuştur. Şehzade Korkud ise bu alanın dışında İslami ilimler alanında da şöhret bulmuştur. Küçüklüğünden beri babasının ve dedesinin gözetiminde İslami ilimler öğrenmeye başlayan Korkud bu sahada

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: 1974), 2/235.

² Şehzade Korkud, *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 1142, vr. 2.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut", *Osmanlı Hanedanı Üstüne İncelemeler (Seçme makaleler 2)* içerisinde, 539.

⁴ Uzunçarşılı, "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut", 539.

⁵ Uzunçarşılı, "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut", 542.

⁶ Uzunçarşılı, "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut", 542.

tebahhur etmiştir. Fıkıh, tasavvuf ve kelim alanlarında Arapça kaleme aldığı muteber eserlerle hanedan üyeleri arasından bu alanda eser veren tek sultan olma unvanına sahiptir. Yaşadığı dönemde gerek Osmanlı gerekse Suriye ve Mısır âlimleri onun dini/şer'i ilimlerde derin bilgi sahibi olduğunu, fetvâ verme makamında bulunduğunu ifade etmişlerdir.⁷ Mısırdaki bulunduğu yaklaşık bir buçuk senelik süre zarfında bölgenin muasır âlimleriyle görüştüğü, ilmi müzakerelerde bulunduğu dair şüphe yoktur.

Siyasi kimliği kadar ilmi kimliğiyle de şöhret bulan Korkud'un tam manasıyla ilim, sanat aşığı olduğu söylenebilir. Vaktinin çoğunu ilimle meşgul olarak geçiren Korkud, arta kalan zamanlarda ise sanatla uğraşmıştır. Devlet topraklarına uğrayan ilim ve sanat ehlini kendi sancak beyliğine davet etmiş, ilim ve sanatla ilgili müzakereler yapmış ve onlara büyük ikramlarda bulunmuştur. İlm-i edvâr denilen mûsikî alanında da yetkili olan Korkud'un "gıdâ-i rûh" adlı bir saz icat ettiği bilinmektedir. Hacca gitmek için Mısır'a giden Korkud, hacca gidemeyince orada ihram bağlamış olduğundan yazdığı şiirlerinde "Hârîmî" mahlasını kullanmıştır.

Eserlerini Arapça yazan Korkud, bu dile vukûfiyeti yanında fıkıh, hadis, tasavvuf gibi dini ilimlerde de derin bilgi sahibi bir âlimdir. Özellikle fıkıh alanında yazdığı eserlerden de anlaşıldığı gibi geleneklerden ve örfî uygulamalardan çok şer'i hükümlerin takip edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eserlerinde Şâfiî mezhebi literatürüne atıflar yapan ve fûru fıkıhta Şâfiîliği takip eden Korkud, fikri anlamda ise tasavvuf ehline yakınlığıyla da bilinmektedir. Ancak eserlerinde bir mezhep taassubu içerisinde olduğunu söylemek için yeterli delil bulunmamaktadır.

2. Osmanlıda Kölelik

Klasik İslâm hukuku kaynaklarında köle-cariye/kadın köle anlamında rakabe⁸ kelimesi geçmektedir. Genellikle bir "ehliyet ârızası" üzerinden değerlendirilen köle, ehliyete dayalı yükümlülüklerden "velâyet, şehâdet ve kazâdan hükmen (hukuken) âciz ve mülkiyet hakkından mahrum" olduğundan dolayı hukukî, sosyal ve iktisadî bakımlardan farklıdır. Fakat iman ve namaz, oruç gibi malî yönü bulunmayan şahsî nitelikteki dinî mükellefiyetler açısından hür insandan farksızdır.⁹

Bu belirlemeler, insanı sorumlu/yükümlü kılan "irade ve rıza" ikilisinin tümüyle veya tek olarak sarhoşluk gibi istemli ya da iflas gibi istem dışı ortadan kalkmasıdır ki illet birliğinden dolayı Kur'ân-ı Kerîm'de mealen "...rikâb/köleler ve borçlular hakkında..."¹⁰

⁷ Uzunçarşılı, "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut", 597.

⁸ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmîyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınları, 1985), 3/349; Sa'dî Ebû Ceyb, *el-Kâmûsü'l-Fıkhiyye; Dâru'l-Fıkr* (Dimaşk: 1988), 151.

⁹ Mollâ Hüsrev, Muhammed b. Ferâmuruz, *Mir'âtü'l-usûl fi şerhi Mirkâtî'l-vüsûl* (İstanbul: 1899), 611;

bk. Aydın, Mehmet Âkif, Hamidullah, Muhammed, "Köle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (04 Aralık 2019).

¹⁰ Tevbe 9/60.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ = لَ (لُفْقَرَاءِ وَ) الْمَسَاكِينِ وَ) الْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَ) الْمُؤَلَّفَةَ قُلُوبِهِمْ
وَ) فِي (الرِّقَابِ وَ) الْغَارِمِينَ
وَ) فِي (سَبِيلِ اللَّهِ وَ) ابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Sadakalar ancak şunlar içindir: (4+2+2=8)

I- 1. Fukara, 2. Mesâkîn, 3. Onun üzerine 'âmil/mem'mûr olanlar, 4. Müllefetülkülûb,

II- 5. Rakabeler, 6. Borçlular,

III- 7. Allah yolundakiler, 8. Yolda kalmışlar.

Allah tarafından kat'î olarak böyle farz buyuruldu. Ve Allah âlîmdir, hakîmdir."

Ayet incelendiğinde birbirlerinden farklı toplam sekiz grubun yer aldığı ve bunlardan ilk dört grubun tahsis edati, diğer dört grubun ise zarf edati ile iki kez ayrı gruplanmış olduğu görülür. Bu gruplanma farklı özelliklerden kaynaklı hüküm birlikteliklerine işaret etmektedir. Konumuz olan kölelik aynı zarf edati altında borçlular ile anılır. İslam hukuk tarihinde her

buyrularak köle ve borçluların hükümde birlikteliğine işaret edilerek zekât gelirinden pay ayrıldığı görülmektedir.

İslam hukukunda kaynağı savaş olan kölelik müessesesinin, fıkhıta geniş bir şekilde incelendiği görülür. Müslümanların, oluşan savunma savaşlarını zaferle sonuçlandırmaları sebebine dayalı olarak,

“...gayrimüslimlerden ele geçirdikleri *esirler* ve her türlü mal şeklinde tanımlanan *ganimet*, düşman askerlerinden elde edilen menkul mallara hasreden veya kısmen farklı şekilde tarif eden fakihler de vardır.”¹¹

Ayrıca gayrimüslimlerden alınan bu mallara,

“...haraç, cizye, ticarî mal vergisi (uşûr) ve diğer bazı gelirleri ifade eden fey terimine, ganimet de dahil olmak üzere gayrimüslimlerden alınan her türlü malı içine alacak şekilde kapsamlı bir anlam verenler olmuşsa da yaygın görüşe göre ganimet fey’in kapsamı dışındadır.”¹²

Osmanlı’nın, başlangıçta kurulduğu coğrafyanın ve içselleştirip izlediği dünya görüşünün gereği olarak kendinden önceki İslam devletlerinin aksine bir politika izlemiş olduğu görülmektedir.

“Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarında esirlik müessesesinin işletilmediği, fethedilen yerlerdeki gayrimüslim halkın hür insanlar gibi hayatlarını sürdürdükleri, isteyenlerin Bursa, İstanbul vb. büyük şehirlere gidebildikleri anlaşılmaktadır. Osman Bey’in esir aldığı Yarhisar beyinin kızına cârîye muamelesi yapmayıp oğlu Orhan’a nikâhlanması bu uygulamanın tipik bir örneğidir. Aynı şekilde İmrâlı adasına adını veren Kara Ali Bey de bu adadaki papazın kızıyla evlenmiştir.”¹³

Günümüzde büyük başarıya ulaşmış olan bu erken devir anlayış, o zamanda şartları olgunlaşmadığından olsa gerek ki sürdürülememiş ve aşağıda belirtilen duruma evrilmiştir.

“Osmanlı Devleti’nde ilk esirler I. Murad devrinde (1360-1389) Rumeli fetihleri sırasında alınmaya başlanmıştır... İstanbul’un fethinin ardından başlayan askerî seferler sayesinde esir sayısında yeniden artış olmuştur. II. Mehmet fethettiği İstanbul ve civarını iskân için savaş esirlerinden de yararlanmıştı. Belgelerde “ortakçı kullar” şeklinde geçen bu esirler Haslar kazasındaki köylerde toprak işçisi olarak kullanılmıştır. Bursa, Biga, Edirne, Konya bölgelerindeki köylerde, Batı Anadolu ve Rumeli’nin bazı vezir vakıflarına ait yerleşme yerlerindeki ziraat alanlarında istihdam edilen ortakçı kulların hukukî statüsü Batı’daki kölelik anlayışından farklıydı.”¹⁴

Modern öncesi toplumlarda sosyal bir sınıf oluşturan köleler İslam coğrafyasında farklı muameleye tabi tutulmuş olduğu görülmektedir.

“XIX. yüzyıl başlarına kadar bütün dünyada serbest olan köle ticareti Osmanlılar’da belli kurallar içinde yapıldı. Sadece müslümanlar tarafından yapılmasına izin verilen köle

iki grup hakkında oluşmuş hükümler mevcuttur. İflas ve hacre hükmedilmiş birisinin hukuki açıdan malları üzerindeki tasarruf yetkisinin kendisinden alınması köle ile beraberlik arz etmektedir. Ayrıca bk. Salih Tuğ, *İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı* (İstanbul: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1984), 29 vd., 59.

¹¹ Mehmet Erkal, "Ganimet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (04 Aralık 2019).

¹² Mustafa Fayda, "Fey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (04 Aralık 2019).

¹³ Nihat Engin, "Köle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (04 Aralık 2019).

¹⁴ Engin, "Köle".

ticaretinin en önemli merkezleri başta İstanbul olmak üzere Asya’da Bağdat, Şam, Erzurum, Konya, Medine, Halep, Afrika’da Kahire, Avrupa’da ise Belgrad ve Sofya idi.”¹⁵

Bu siyasî süreçle birlikte Şehzade Korkud (1467-1513) tarafından dikkate alınan cariyelik kurumu, öncesinde Osmanlı ilim adamlarının da dikkatini çekmiş ve konu ile ilgili ilmî sürecin de devreye girdiği görülmektedir. Konuları ve içeriği takarrür etmiş fıkıh kitaplarının ana metin ve şerhlerinde ganimet genel başlığı altında köle-cariye müessesesi ile ilgili bilgilerin yeni yorum ve tartışmaya açılmış olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu tartışma Molla Hüsrev’in (1480) teferrüd ettiği *Risâle fi’l-velâ* adlı eserinde yer almaktadır. Ayrıca bu çalışmaya yapılan red ve itirazlar konu ile ilgili arayışların canlı tutulduğuna işaret etmektedir.¹⁶ Korkud bu tartışmalara hanedan üyesi bir âlim olarak katkı sunmuştur.

3. Şehzade Korkud’un *Kitâbu halli işkâli’l-efkâr fi hilli emvâli’l-küffâr* Eseri Bağlamında Ganimet ve Cariye Hukukuna Dair Fikirleri

Şehzade Korkud bu eseri kaleme almanın sebebini şöyle açıklamaktadır: “Dinî ilimlerle iştigal ettiğim ilk dönemlerden beri zihnimi meşgul eden bir mesele vardı. Bu meseleyi izaha kavuşturacak birini de bulamadığımdan mezheplerin muteber kitaplarında çözüm bulmaya çalıştım ama mesele gittikçe karmaşık bir hal aldı. Anladım ki bu meselenin açıklığa kavuşması için diğer birtakım meselelerin de beyan edilmesi gerekmektedir. İşte bunun için birtakım küllî meseleler ile ilk ve son dönem fıkıh bilginlerinin delillerle bezenmiş görüşlerini ihtiva eden bu risaleyi tertip ettim”.¹⁷

Korkud, bu eserinde bahsettiği genel birkaç meseleyi ve fûrû-ı fıkıha dair birtakım konuları işlemiştir.

Korkud, birinci meseleden itibaren Ebû Bekr Kaffâl el-Mervezî (ö. 1026), Ebû Muhammed Rûknü’l-İslâm el-Cüveynî (ö. 1047),¹⁸ Gazzâlî (ö. 1111), Rafîî (ö. 1226), İmâm Nevevî (ö. 1277), Takiyuddin es-Sübki (ö. 1284), Zerkeşî (ö. 1392), Tacuddin İbn Sebba’(?) gibi âlimleri referans alarak Şafîî literatüründen iktibaslar yaparak meseleleri değerlendirmiştir. İlk meselede dönemlere ve maslahat esasına göre farklılık arz eden ganimet taksimi ile ilgili uygulamaları irdelemiştir. Bu farklılıkların sebeplerini açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır.

Ganimet mallarından hak sahiplerine paylarının şer’i hükümlere göre tam olarak verilip verilmediği şaibesi Korkud’un zihnini öylesine meşgul etmiştir ki, bu eserini ganimet mallarının taksimi ile ilgili uygulamalara ve o dönemdeki cariyelerin satın alınıp onlarla ilişkiye girilmesinin caiz olup olmadığı hususuna ayırmıştır.

Korkud, bu eserinde zihnini meşgul eden meselelere İmâm Nevevî’nin görüşleri üzerinden cevap bulmaya çalışmaktadır. İmâm Nevevî’nin, güç kullanılarak kâfirlerden elde edilen cariyeye, köle, hayvan ve diğer eşyalar gibi taşınabilir ganimetlerden beşte birlik pay ayrılmadan ve kalanı da pay sahiplerine dağıtılmadan ayrıca devlet başkanının da savaştan önce “kim neyi alırsa o ona aittir” gibi bir buyruğu da yoksa bu ganimetlerin hükmü nedir diye

¹⁵ Engin, “Köle”.

¹⁶ Ahmet Ali Korkmaz, *Molla Hüsrev’in ‘Velâ’ Hakkındaki Görüşleri ve Bu Konuda Osmanlı Âlimleri Arasında Yapılan Tartışmalar (Velâ Risaleleri Çerçevesinde)* (Ankara: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009); Hasan Özer, Molla Hüsrev’in er-Risâle fi’l-Velâ’sı, Molla Gürânî’nin Reddiyesi ve Molla Hüsrev’in Cevabı: Tahkikli Neşir, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24 (2010), 173-207; Şükrü Özen, Bir Mirasın Gölgesinde Velâ Tartışması: Müzellef Ahmed Efendi’nin Terekesi ve Ganizâde Mehmed Nâdiri’nin Şeyhülislâma Mektubu, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* (Osmanlı Eğitim ve Düşünce Dünyası I) / The Journal of Ottoman Studies (41,m2013) 71-124.

¹⁷ Şehzâde Korkud, *Hallu işkâli’l-efkâr fi hilli emvâli’l-küffâr*, vr. 1a.

¹⁸ İmamü’l-haremeyn el-Cüveyninin babası olan Ebû Muhammed Rûknü’l-İslâm Abdullâh b. Yûsuf b. Abdillâh el-Cüveynî Şafîî bir fakih ve müfessirdir.

kendisine bir fetvâ sorulmaktadır. İmam Nevevi bu sorulara “*Mes’eletü vüçûbi tahmîsi’l-ganîme ve kısmeti bâkîhâ*” adlı eserinde doyurucu cevaplar vermekte ve Korkud da bu cevaplar üzerinden zihnini meşgul eden meselelere cevap bulmaya çalışmaktadır.¹⁹ Ayrıca İmâm Nevevî’nin bu eseri, Şafiî fukahâsından Firkâh adıyla bilinen Tâcüddîn el-Fezârî’nin (ö. 690/1291) ganimet paylaşımına dair *er-Ruhsatu’l-‘amîme fi ahkâmi’l-ganîme* adlı risalesine reddiyedir.²⁰ İmam Nevevî, genel olarak Firkâh özelinde gündeme gelen bu sorulara cevaplar vermiştir: Ancak tehlike anında düşmana hücum ederek öldürdüğü kâfirin eşyaları öldürüne helaldir. Müslüman beldesine ulaşmadan dâru’l-harbde iken ganimetten yemek, hayvanlara verilen yemler ve nefl yani kahramanlıkları karşısında savaşanlara verilen özel paydan hariç ganimetten alınan hiçbir şey helal değildir.

3.1. Ganimet Taksimi

Korkud, hak sahiplerine ganimet mallarından payları tam olarak verilmediği gerekçesiyle bu meseleyi anlaşılır kılmak için konuyla ilgili literatürden alıntılar derlemiştir.

Korkud, Ebû Bekr Kaffâl el-Mervezî’nin (ö. 417/1026)²¹ *el-Fetâvâ* adlı eserindeki şu görüşünü zikretmektedir: Bir kişinin günümüzde köle ve cariye pazarından bir cariye alması ve onunla ilişkiye girmesi caiz değildir. Çünkü günümüzde yöneticiler cariyelerin de içinde buldukları ganimetin beşte birlik dilimini hak sahiplerine paylaşmıyordu. Hatta çoğu yönetici ganimeti hak eden savaşçıların bile hakkını vermemektedirler.²²

Korkud, yukarıdaki ifadeleri destekleyici ve tamamlayıcı mahiyette; Ebû Muhammed el-Cüveynî’nin²³ (ö. 438/1047) *et-Tebşıra* adlı eserinde, Kaffâl’ın görüşlerine yaptığı ilavelere de değinmektedir. Kitap, sünnet ve icmâ delilleri, bugün Rumlardan, Hintlerden ve Türklerden alınan cariyelerle ilişkiye girmenin haram olduğu konusunda mutabıktır. Ancak devlet başkanı, zulmetmeden hak sahiplerine haklarını dağıtacak birini ataması durumunda, bu cariyeleri almak ve onlarla ilişkiye girmek mubahlık kazanabilmektedir. Çünkü az veya çok olsun ganimetin beşte birlik dilimi sabittir. Ayrıca adaletli bir taksim olmadıkça ganimet malları üzerinde özel bir mülkiyet tesis edilemez.²⁴ Nitekim müşterek olan bir cariye ile ilişkinin haram olduğu konusunda ihtilaf yoktur. Cariye üzerindeki ortaklıkta birinin payının fazla, diğerinin az olması arasında da bir farklılık söz konusu değildir.

Yani Kaffâl ve Ebû Muhammed’e göre birden fazla kişinin ortak mülkiyetinde bulunan bir cariyeyle ilişkiye girilemez. Ayrıca payı fazla olanın ilişkiye girmeye hakkının olduğu da söylenemez. Payı az olanın da onunla ilişkiye girmeye hakkının hiç olmadığından bahsedilemez. Bu bir yönüyle ortak mülkiyette bulunan kölenin azad edilmesiyle benzerlik göstermektedir. Yani ortaklardan biri payını azat edince köle yarı azat edilmiş olmaz.

¹⁹ İmam Nevevî, *Meseletü vüçûbi tahmîsi’l-ganîmeti ve kısmeti bakiha bâkîhâ*, (tah. Nâsır b. Suûd b. Abdullah es-Selâme), Feyyûm, (Darû’l-Felâh 2002), 6.

²⁰ Firkâh, Tâcüddîn Abdurrahman b. İbrahim el-Fezârî, *er-Ruhsatu’l-‘amîme fi ahkâmi’l-ganîme*, (tah. Nâsır b. Suûd b. Abdullah es-Selâme), Feyyûm (Darû’l-Felâh 2002), 27; Osman Güman, “er-Ruhsatu’l-‘amîme fi ahkâmi’l-ganîme” Adlı Risalenin Çeviri Ve Değerlendirmesi, *Hikmet Yurdu*, 6, 6/11 (Ocak – Haziran 2013)/1, 319-339; Ahmet Hamdi Furat, “Osmanlı Hanedanında Şafiî Bir Fakih: Şehzade Korkud”, *Ekev Akademi Dergisi*, 4/44 (2010), 193-212.

²¹ El-Mervezî: Otuz yaşlarından önce fikh öğrenmeye başlamadan kilitçilik yaptığından “el-Kaffal” lakabıyla anılmış ve Horasan bölgesinde Şafiî mezhebinin liderliğinin yapmıştır. Bkz. Cengiz Kallek, “Kaffal Abdullah b. Ahmet”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul), 24/146.

²² Korkud, *Kitabu hallu işkali’l-efkâr fi hilli emvali’l-küffar*, vr., 3a.

²³ Ebu Muhammed el-Cüveynî: İmâmu’l-Haremeyn el-Cüveynî’nin babasıdır. Şafiî fakih ve müfessirdir. Zamanında Şafiî mezhebinin önde gelen âlimlerinden biri ve geneli fikhına dair olan pek çok eser kaleme almıştır.

²⁴ Asım Köksal, Cüneyd, *Şehzade Korkud, İslam’da Ganimet ve Cariyelik*, (İstanbul: İsar Yayınları, 2013), 42.

Korkud, konuyla ilgili Tacüddîn İbn Sebba'nın *Kitâbü 'z-zerîa' ila İlmi'ş-Şerîa'* adlı eserinden o dönemde ganimetten alınan malın şüpheden uzak olmadığına dair değerlendirmelerini incelemiştir. Korkud, ganimetin o gün fıkıh bilginlerinin meşru gördüğü şekilde taksim edilmediği kanaatine varmıştır. Nitekim ganimetten ayrılması gereken radh²⁵ çıkarılmamaktadır. Aynı şekilde Haşim ve Muttalib soyundan gelen Hz. Peygamber'in akrabalarının payı da bugün ganimetten ayrılmamaktadır. Bir de ganimet paylaşımı, İmam Şafii'nin "Atlıya üç pay, piyade olana bir pay vardır."²⁶ şeklindeki görüşüne de muvafık bir şekilde yapılmamaktadır. Bundan dolayı günümüz fakihlerinin verdiği fetvaya göre "ganimetten alınan mallar haramdır ve cariyelerle ilişkiye girmek de helal değildir." Korkud'a göre özet olarak bugün ganimet malları şaibelidir, ancak yetkiyi elinde tutan devlet başkanı bu malların satın alınabileceğine dair bir ferman çıkarırsa, satın alma ve onlardan istifade etme helal olabilmektedir. Fakihlerin ve kadıların ganimet mallarının bu sebeplerden dolayı haram olduğu söyleminde bulunmamalarına şaşırılmaktadır. Çünkü bizzat kendileri de bu mallardan almaktadırlar. Öte yandan ganimet mallarının alışverişi, satın alınan malın iadesi ve nesep gibi konularda mahkemeye dava getirilse de kadılar; gerçek durumu bilmelerine rağmen özel mülke konu olan mallar hakkında verdikleri hükmü bu konuda da vermektedirler.²⁷ Şu ne yaman çelişkidir ki, Hanefî âlimlerden birine, bu konu sorulunca haram olduğuna dair fetva vermektedir. Ancak sultan bu mallardan büyük bir pay kendisine gönderince onu kabul etmekte ve özel mülkü gibi tasarruf etmektedir.²⁸

Korkud, o dönemde ganimet mallarının paylaşımının şeriata uygun yapılmaması ve hak sahiplerine haklarının tam olarak verilmemesi sebebiyle, bu mallar üzerinde tasarrufta bulunmanın ve aynı şekilde ganimet mallarından olan cariyelerin satın alınarak onlarla ilişkiye girilmesinin haram olabilme şüphesini taşıdığını destekleyen görüşleri peşi sıra zikretmiştir. Korkud'un konuyla ilgili Şafii mezhebinin görüşünü benimsediği, bu mezhebin literatüründen gösterdiği referanslardan anlaşılmaktadır. Bu arada Korkud, Hanefî mezhebinden bazı fakihlerin konuyla ilgili takındıkları tavrı da eleştirmektedir.²⁹

Korkud, görüşlerini benimsediği Şafii fakihlere muhalif ve Firkah olarak bilinen Tacüddin el-Fezari'nin³⁰ görüşlerine de yer vererek konunun irdelenen farklı yönlerini göstermeye çalışmaktadır.

Firkah'a göre devlet başkanı, mutlak yetki sahibi olarak ganimetleri dilediği gibi taksim edebilir. Ganimetle ilgili genel tasarruf hakkını devlet başkanına vererek, ganimet ehlinde bazılarını diğerlerine üstün tutabilmektedir.³¹ Ancak Korkud, Firkah'ın bu fetvasını vehimden ibaret delillerle desteklediğini söylemektedir. Ayrıca İmâm Nevevî'nin onun görüşlerine karşı olduğunu ve ona reddiye mahiyetinde bir risale kaleme alarak isabetli, doğru cevaplar verdiğini

²⁵ Radh: harbe katılan kölelere, çocuklara, zimmilere, delilere, bunamışlara, hastalara, yaralılara, tedavi gören kadınlara, ganimet malından beşte bir çıkarılmadan önce bir miktar verilen mal.

²⁶ İmam Şafii, *el-Ümm*, Dâru'l-Ma'rife (Beyrût 1999), 2/98.

²⁷ Köksal, *Şehzade Korkud, İslam'da Ganimet ve Cariyelik*, 43.

²⁸ Korkud, *Kitâbu hallu işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 4b.

²⁹ Korkud, *Kitâbu hallu işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 5a.

³⁰ Yaşadığı dönemde ictihad derecesine ulaşmış Şafii bir fakih olan Tacüddin El-Fezari, bacaklarını aşırı derecede ayırarak yürüdüğü için "Firkâh" lakabıyla meşhur olmuştur. İzz b. Abusselam'dan fıkıh dersi almıştır. Çağdaşı Yahya b. Eş-Şeref en-Nevevî'den münazara bakımından daha üstün ancak fıkhi konularda daha az bilgiye sahip olduğu söylenmektedir. Bkz. Beşir Gözübenli, "Firkâh", *İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1996), 13/135.

³¹ Firkâh, Tacüddin Abdurrahman b. İbrahim el-Fezârî, *er-Ruhsatu'l-'amîme fi ahkâmi'l-ganîme*, (tah. Nâsır b. Suûd b. Abdullah es-Selâme), Feyyûm (Darû'l-Felâh, 2002), 71

aktarmaktadır. Korkud, Şeyh Takyuddin es-Sübki'nin de *Şerhu'l-minhâc* adlı eserinde İmam en-Nevevi'nin, Firkah'ın iddialarına tek tek cevap verdiğini aktarmaktadır.³²

Şehzade Korkud'a, "zor kullanılarak kâfirlerden alınan cariye, çocuk, hayvan ve ev eşyası gibi menkul mallardan beşte birlik pay çıkarılmadan, şer'î taksimat yapılmadan ve aynı zamanda sultanın ganimet paylaşımından önce 'kim ne alırsa onundur' sözü olmadan, bir kimse ganimetten bir şeyler alırsa helâl midir" şeklinde sorulmaktadır. O da şöyle cevap vermektedir: Öldürdüğü kâfirin izin verilen eşyaları, dâru'l-İslâm'a gelmeden evvel alınan yiyecekler ve hayvanlara verilen yemler, ödüllendirme mahiyetinde verilenlerden başka hiçbir şey hiç kimseye helal değildir. Cariyelerle ilişkiye girme, onları öpme, onlara dokunma ve bakma gibi cinselliklerinden faydalanmak helal değildir. Tüm bu yasaklamaların iki sebebi vardır. Biri şer'î taksimin yapılmaması, diğeri ise beşte birlik dilimin çıkarılmamasıdır. Çünkü humus ve ganimetin taksimi, Müslümanların icmâ'ı ile farzdır. Korkud'un benimsediği ve Şafii mezhebinin bu konudaki genel görüşü şöyledir: Her ne kadar humusun nasıl paylaşılacağı ve sahiplerinin kimler olduğu, atlı ve piyade arasındaki paylaşımın üçe bir olması, ganimet taksimle ilgili diğer bazı hususların nasıl olacağı konusunda ihtilaf olsa dahi, bu humusun ve ganimet paylaşımının vacip olduğu gerçeğine bir hanel getirmez. Korkud, bu söylediklerinin kitap, muteber sünnet ve ümmetin icmâsından açık delillerle sabit olduğunu aktarmaktadır. Kitaptan delil olarak Enfâl sûresinin 41. ayet-i kerimesini zikreder. Söz konusu ayet, savaşta alınan ganimet mallarından beşte birlik diliminin hak sahiplerinin; Allah, Resulü, onun akrabaları, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlara ait olduğunu açıklamaktadır.³³ Sünnetten delil olarak ise, iki muteber kaynak olan Bûhârî ve Müslim'de geçen ve İbn Abbâs'tan rivâyet edilen şu hadis-i şerifi göstermektedir. Resûlullâh, Abdulkays heyetine şöyle buyurmuştur: Size dört şeyi emrediyor ve dört şeyi de yasaklıyorum: Allah'a iman, Allah'tan başka ilahın olmadığına tanıklık etmek, namaz kılmak, zekât vermek, ramazan orucu tutmak ve ganimet olarak aldıklarınızın beşte birini Allah'a vermeniz.³⁴ Ayrıca Sahîhi Müslim'de Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edilen şu hadis de delil olarak zikredilmektedir. Resûlullâh, Abdulkays heyetine buyurdu ki: "ganimet olarak aldığınız mallardan beşte birlik dilimi veriniz."³⁵

Korkud'un metodolojisinin kitap, sünnet ve icmâ gibi muteber deliller üzerine kurulu olduğu verdiği örneklerden ve yaptığı mülahazalardan anlaşılmaktadır. Korkud, Şafî mezhebinin genel görüşlerine bağlı kalarak, vehimden ibaret delillerle desteklenmiş gördüğü Firkah'ın iddialarını çürütmek için, kendisine sorular yöneltip kendi cevaplandırmaktadır.

Korkud, ganimetten verilen özel pay (nefl)³⁶ hakkında, Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzeb* adlı eserinde İbn Ömer ve İbn Amr b. Şuayb'dan gelen rivayetler üzerinden yaptığı değerlendirmelere yer vermektedir. İbn Ömer'den gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.), seriyedeki gazilere ganimet mallarından, onları ödüllendirmek maksadıyla özel bir pay vermiştir.³⁷ İbn Amr'dan gelen rivayete göre ise, ganimet mallarından humusun çıkarılmasının vacipliğini gösteren "ganimet olarak aldıklarınızın beşte biri Allah'ındır." meâlindeki âyeti kerime nazil olmadan önce Resûlullah (s.a.v.), gazilerden bazılarına özel pay verirdi. Ne zaman

³² Korkud, *Kitâbu hallu işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 5a-b.

³³ el-Enfâl, 8/41.

³⁴ Abdurrahman b. Ahmed ed-Dîmeşkî el-Hanbelî, *Cami'u'l-ulûm ve'l-hüküm fi şerhi hamsine hadis min Cevâmî'u'l-Kelim*, (thk. Muhammed Ahmed Ebû Nûr), Dâru's-Selam (2004), 1/108.

عن ابن عباس رض. ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لو فد عبد القيس امركم بربع و انهاكم عن اربع الايمان بالله شهادة ان لا اله الا الله و اقام الصلوة و ايتاء الزكوة وصيام رمضان و ان تؤدوا الله خمس ما غنمتم

³⁵ Tirmîzi, *Camîu'l-Kebîr*, (thk. Beşşar Avvad Ma'ruf), Dâru'l-Garbi'l-İslâmî (Beyrût: 1998), 3/205.

³⁶ Nefl: Gazilere tahsis edilen mallar, sehimlerinden ziyade olduğu için bu adı almıştır.

³⁷ Sahîhi Müslim, Seleb 2.

ki bu ayet nazil oldu, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu uygulamayı bıraktı ve nefl artık Allah ve Resul'ünün payı olan beşte birinin beşte biri haline geldi.³⁸ Korkud, bu hususları *Riyâdu't-tariyye*³⁹ adlı eserinde ve başka yerlerde de açıkladığını ifade etmektedir.

Nevevî'nin de dediği gibi, humusun verilmesinin gerekli olduğunu ve Resûlullah'ın da ganimet mallarından humusu çıkardığını gösteren pek çok meşhur hadîs-i şerîf, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*lerinde ve başka eserlerde mevcuttur.

Yukarıda da geçtiği üzere ganimetin nasıl sarf edileceği ve kimlere verileceği hususunda fikir ayrılıkları olsa da humusun gerekliliğinde ve taşınabilir olanların beşte dördlük kısmının savaşımlar arasında paylaşılacağına icmâ söz konusudur. İhtilaf olduğu kısım ise gayrî menkûl ganimet mallarındandır.

Özetlemek gerekirse, ganimet malları menkûl ve gayrî menkûl olarak ikiye ayrılır. Pay sahiplerinin kim olduğunda ve taksimin keyfiyeti konusunda fikir ayrılıkları olsa da ganimet mallarının beşte birinin, Allah'a ve Resûlüne ait olduğu ayet ve hadislerle sabittir.⁴⁰ Diğer beşte dördünün de savaşan mücahitlere ait olduğunda icma vardır.⁴¹ İhtilaf sonraki dönemlerde gayrî menkûllerin pay edilmesi hususunda vukû bulmuştur.⁴²

3.2. Devlet Başkanının Ganimet Paylaşımından Önce Mal Vermesi

Korkud, bu konuya İmâm Nevevî'nin görüşleri üzerinden izahat getirmektedir. Devlet başkanı, şer'i hükümlere göre ganimeti taksim etmeden ve beşte birlik payı ayırmadan önce bir kimseye bu mallardan bir şey verirse, bu durumda söz konusu kişinin aldığı maldan beşte birlik kısmı çıkarması gerekir. Ayrıca geriye kalan kısmında da hak sahiplerinin payına düşeni belirleyinceye kadar bu malı kullanması helal olmaz. Eğer bu mala tahakkuk eden hakları, sahiplerine ulaştırma imkânı yoksa diğer yitik mallar gibi onu da hâkime verir. Bu yöntemin takip edilmesi, devlet başkanının bu malı o kimseye bir ödül olarak vermemesi durumunda geçerlidir.⁴³ Ayrıca devlet başkanı, taksimattan önce Müslümanların yararına ganimetten bir şey satarsa, bu satış geçerli sayılmaktadır.⁴⁴ Bu konu, Korkud'un zihnini meşgul eden temel meselelerden biridir. Bu mevzuda şu mülâhazalarda bulunmaktadır:

Bugün beşte birlik pay ayrılmadan devlet başkanı ganimetten dilediğine dilediği miktarı vermektedir. Alan kişi de, bu malları kullanmaktadır. Oysaki bu mallarda diğer savaşanların da hakkı vardır. Bununla beraber Allah Resûl'ünün de payı ayrılmamıştır. Dolayısıyla bu malları kullanmak ve aralarında bulunan cariyelerle ilişkiye girmek de caiz değildir.⁴⁵

3.3. Cariyedeki Müşterek Hissenin Azâd Edilmesi

Ganimetten pay sahibi olan ve taksimattan önce bir cariye üzerindeki payını azâd eden kişi, şayet zengin ise kendisinin payı azâd olur. Eğer fakir ise, bu durumda ganimetten kendi payına düşen cariye kadar hür olur. Onun payına ganimetten sadece bir cariye düşer ve onu azat ederse hüküm gerçekleşir ve başka da bir şey almaz. Eğer onun hakkı bundan fazlaysa, cariye ile beraber payına düşeni de alır. Eğer ona ganimetten bir cariyeden daha az düşüyorsa,

³⁸ Korkud, *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 8a-b.

³⁹ *Riyâdu't-tariyye*: Korkud'un günümüzü ulaşmayan eseri.

⁴⁰ el-Enfal, 8/41; Buhari, Humusun Edası İmandandır 3095.

⁴¹ Nevevî, *Mes'eletü vüçûbi tahmîsi'l-ganîme ve kismetü bâkîhâ*, 32.

⁴² Nevevî, *Mes'eletü vüçûbi tahmîsi'l-ganîme ve kismetü bâkîhâ*, 32.

⁴³ Ebu'l-Bekâ Kemaleddîn ed-Demîrî, *Necmu'u'l-vahhâc fi şerhi'l-minhâc*, Daru'l-minhâc, Cidde, 6/428; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ila şerhi'l-minhâc*, Dâru'l-Fikr (Beyrut, 1984), 8/444; Korkud, *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 42b; Köksal, *Şehzade Korkud, İslam'da Ganimet ve Cariyelik*, 109.

⁴⁴ İbni Kudâme el-Makdîsi, *el-Muğni*, Mektebetü'l-Kahire (Kahire: 1968), 9/285.

⁴⁵ Korkud, *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 42a-b;

kendisine düşen pay kadar azatlık sirayet eder.⁴⁶ Aynı zamanda azatlık hükmü diğer paylara da geçmektedir. Ancak bütün bu durumlardan ve sonrasındaki aşamalardan devlet başkanın haberi olmalıdır. Nitekim onun izni olmadan köle azadı konusunda bazı işlemler askıda kalmaktadır. Örneğin azat edilen köle erkekse, devlet başkanın izniyle ve ihtiyarıyla hür olur.⁴⁷ Eğer bu bir cariyeye ve onun üzerindeki kendi payını azat eden kişi onunla evlenmek isterse, devlet başkanının da izni gerekir. Çünkü cariyeye üzerinde hakkı bulunan başka bir ganimet sahibi daha önce payını azat etmiş olabilir ki, bu durumda azatlık hükmünün diğer alacaklara sirayet etmesiyle, ilk azat eden cariyenin efendisi olur. Bu durumu da hakkıyla ancak devlet başkanı bilir. Ayrıca cariyeye üzerindeki beşte birlik pay, azatlık hükmüyle diğer hak sahiplerine geçmiştir. Şayet cariyenin kıymeti hak sahiplerine ödenirse, azatlık hükmü o andan itibaren gerçekleşir. Eğer hak sahiplerinin bilinmemesinden veya başka bir nedenden dolayı bu pay ödenmediği takdirde kölelik hükmü devam eder.⁴⁸ Hak sahiplerinin bilinmemesi durumunda cariyenin kıymeti, alacaklar adına devlet başkanına verilir.

Korkud, kendi döneminde cariyelerden cinsel yararlanma konusundaki hükümlerin gerek devlet başkanı gerekse ganimette pay sahibi olanlar tarafından tam manasıyla dikkate alınmadığını düşündüğünden; meselenin bu problemliliğini araştırma konusuna edinmiştir. Aslında konunun ne kadar hassas olduğunu da böylece gündeme getirmiştir. Yine de bu meselenin tam anlaşılabilmesini, başka meselelerin izaha kavuşmasına bağlamıştır.

Sonuç

Şehzade Korkud, bir devlet adamı kimliğinden çok bir âlim ve bir sanatçı kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Bazen saltanatı asla ve kat'a istemediğini dile getirirse de bazen de ideal hükümdar adayının âlim, zahit biri olması gerektiğine dikkat çekerek kendisini işaret etmiştir.

Zihnini meşgul eden meselelere çözüm bulmak için geniş çaplı okumalar araştırmalar yapmasından ve özellikle fıkıh ilminde geride bıraktığı eserlerden anlaşılacağı üzere Korkud, İslam hukuku alanında güçlü bir otoritedir.

Firkah'ın *er-Ruhsatu'l-'amîme fi ahkâmi'l-ganîme* adlı risalesinde ganimetle ilgili ilmi yorumları, her ne kadar başta İmam Nevevi ve Şehzade Korkud tarafından isabetli görülmesi de dönemin güncel problemi haline gelen ganimet taksimi hakkında bir içtihat vasfı taşıdığı göz ardı edilemez. Nitekim İmam Nevevi'nin *Mes'eletü vüçûbi tahmîsi'l-ganîme ve kismetü bâkîhâ* adlı eserinde Firkah'ın isabetli görmediği iddialarına verdiği cevaplar da bu türdendir. Aynı şekilde Şehzade Korkud'un da Firkah'a yönelttiği eleştiriler de gündemde olan meselelerde ictihad etme çabasından başka bir şey değildir.

Korkud'un, Firkah'a karşı kullandığı en güçlü argüman icma delilidir., İcmaya aykırı hareket etmesi gerekçesiyle Firkah'ın bütün ilmi çabalarına Korkud tarafından yer yer itibar edilmediği görülmektedir. İmam Nevevi'nin ve Korkud'un, Firkah'ın ganimet konusundaki iddiaları üzerinde yoğun mesai harcamasının nedenini, bu iddiaların zihinleri meşgul edebilme potansiyeline sahip olmalarına dayandırmak mümkündür.

⁴⁶ Ebu'l-Ferec İbni Kudame, *eş-Şerhu'l-kebir* (Mısır: 1995), 10/292; İbni Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğni* (Mektebetü'l-Kahire (Kahire: 1968), 9/326.

⁴⁷ Zeynüddîn et-Tenuhî, *el-Mümti' fi şerhi'l-mukni'*, Mektebetü'l-Esedi (Mekke), 2/320.

⁴⁸ Korkud, *Kitâbu halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvâli'l-küffâr*, vr. 43a.

Ayrıca Korkud'un genelde Şafî mezhebi mükteşebatından, özelde ise İmam Nevevi, İmam Gazzalî gibi âlimlerden faydalanması onun bu mezhep çizgisini takip eden bir âlim olduğunu göstermektedir.

Nitekim Korkud'un, özellikle *Kitabu halli işkâli 'l-efkâr fi hilli emvâli 'l-küffâr* esrinde İmâm Nevevî ve diğeri Şafii âlimlerden yaptığı iktibasların çok olması hasebiyle onun bir mutlak müctehidden ziyade, mezhep içi ehl-i tercihten biri olduğu havasını yansıtmaktadır. Ayrıca görüştüğü âlimlerin ve ulaştığı ilmi birikimin fikri anlamda bazı meselelerde kendisini tatmin etmediğinin neticesinde yaptığı değerlendirmeler ise, onun meselede müctehid gibi davrandığını göstermektedir. Bununla birlikte mezhep taassubu yapmayan Korkud'un, kendi döneminde problemleri gördüğü konularda öncelikle klasik eserlerden çözüm bulmaya çalışması, onun geleneksel ilmi çizgiyi takip ettiğinin kanıtı sayılabilmektedir.

Ayrıca ele aldığı meseleleri, Şafii mezhebi kaynaklarını esas alarak farklı mezhep ve mükteşebatı inceleyerek ve "ekülü" (ben de derim ki) ifadesiyle kendi görüşünü de açıklayarak sonuca bağlamaktadır.

Korkud, hem cismen hem de ruhen zayıf bir yapıya sahip biri olarak, sultanlıktan, valilikten, idari işlerden ve siyasi çekişmelerden uzak durmak istemişse de "kardeş katli" uygulaması onu her daim tedirgin etmiş ve bu uygulamanın bir sonucu olarak her ne kadar istemese de kendisini sultan olma yollarını aramaya sevk etmiştir. Bu durum da onu kararsız, tasalı ve bezgin bir hayat yaşamaya sevk etmiştir. Tam da bu nokta, Korkud'un fikri kişiliğinin net bir şekilde anlaşılmasının önünde bir perdedir.

Korkud'un yüzlerce cilt eseri barındıran kütüphanesi Manisa kalesinde bulunduğu bilinmekle birlikte eserlerinden bazılarının Topkapı sarayı kütüphanesinde çıkması, bu kütüphanesinin daha sonra kardeşi Sultan Selim tarafından Topkapı sarayına nakledilmiş olabileceğini göstermektedir.

Kaynakça/References

- Aydın, Mehmet Âkif. Hamîdullah, Muhammed. "Köle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Erişim 08 Şubat 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kole#1>
- Buhari, Humusun Edası İmandandır 3095. 1-8
- Ebu'l-Bekâ Kemaleddin ed-Demiri, *Necmu 'u 'l-vahhâc fi şerhi 'l-minhâc*, Daru'l-Minhâc, Cidde.
- Engin, Nihat. "Köle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Erişim 04 Aralık 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kole#2-osmanlilarda-kolelik>
- Erkal, Mehmet. "Ganimet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Erişim 04 Aralık 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ganimet>
- Fayda, Mustafa. "Fey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Erişim 04 Aralık 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fey>
- Firkâh, Tâcuddîn Abdurrahman b. İbrahim el-Fezârî, *er-Ruhsatu 'l-'amîme fi ahkâmi 'l-ganîme*, (tah. Nâsır b. Suûd b. Abdullah es-Selâme), Feyyûm, Darû'l-Felâh, 2002.
- Furat, Ahmet Hamdi. Osmanlı Hanedanında Şafii Bir Fakih: Şehzade Korkud, *Ekev Akademi Dergisi*, 14/44 (2010), 193-212.

- Gözübenli, Beşir. "Firkâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*., Erişim 04 Mart 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/firkah>
- Güman, Osman. "er-Ruhsatu'l-'amîmetu fi ahkâmi'l-aanîme" Adlı Risalenin Çeviri Ve Değerlendirmesi, *Hikmet Yurdu*, 6, 6/11, (Ocak – Haziran 2013).
- el-Hanbelî, Abdurrahman b. Ahmed ed-Dîmeşkî, *Cami'ü'l-'ulûm ve'l-hükm fi şerhi hamsîne hadîs min Cevâmi'ü'l-Kelim*, (thk. Muhammed Ahmed Ebû Nûr), Daru's-Selam, 2004.
- İbni Kudame, eş-Şerhu'l-Kebir, Mısır, 1995.
- İbni Kudame el-Makdisi, *el-Muğni*, Mektebetu'l-Kahire, Kahire: 1968.
- Korkmaz, Ahmet Ali. *Molla Hüsrev'in 'Velâ' Hakkındaki Görüşleri ve Bu Konuda Osmanlı Âlimleri Arasında Yapılan Tartışmalar (Velâ Risaleleri Çerçevesinde)*, Ankara: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Kallek, Cengiz. "Kaffâl", Abdullah b. Ahmed", *İslâm Ansiklopedisi*, Erişim 04 Mart 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaffal-abdullah-b-ahmed>
- Köksal, Asım Cüneyd. *Şehzade Korkud, İslam'da Ganimet ve Cariyelik*, İstanbul: İsar Yayınları, 2013.
- Kur'an-ı Kerim.
- Mollâ, Hüsrev. Muhammed b. Feramerz, *Mir'âtü'l-Usul fi Şerhi Mirkâti'l-Vusul*, İstanbul: 1899.
- Müslim, *Sahîh* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Kahire: 1374-75/1955-56,1-8.
- Nevevi, *Meseletü vücûbi tahmîsi'l-ganîme ve kısmeti bâkiha*, (tah. Nâsır b. Suûd b. Abdullah es-Selâme), Feyyûm, Darû'l-Felâh, 2002.
- Özen, Şükrü. Bir Mirasın Gölgesinde Velâ Tartışması: Müzellef Ahmed Efendi'nin Terekesi ve Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin Şeyhülişlâma Mektubu, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* (Osmanlı Eğitim ve Düşünce Dünyası I) / *The Journal of Ottoman Studies*, 41, 2013.
- Özer, Hasan. Molla Hüsrev'in er-Risâle fi'l-Velâ'sı, Molla Gürânî'nin Reddiyesi ve Molla Hüsrev'in Cevabı: Tahkikli Neşir, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 24 (2010), 173-207.
- Sa'dî Ebû Ceyb, *el-Kâmûsu'l-Fıkhiyye*, Dâru'l-Fikr, Dîmaşk: 1988.
- Şafii, *el-Ümm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrût: 1999.
- Korkud, Şehzade. *kitabı halli işkâli'l-efkâr fi hilli emvali'l-küffar*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 1142.
- Şemseddin er-Remli, *Nihâyetü'l-muhtâc ila şerhi'l-minhâc*, Daru'l-Fikr, Beyrut: 1984.
- Tirmîzi, *Cami'ü'l-Kebir*, (thk. Beşsar Avvad Ma'ruf), Daru'l-Garbi'l-İslamî, Beyrût: 1998.
- Tuğ. Salih, *İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı*, İstanbul: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1984.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “II. Bayezid’in Oğullarından Sultan Korkut”, *Osmanlı Hanedanı Üstüne İncelemeler (Seçme makaleler 2)* içerisinde.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, Ankara: 1974.

Zeynuddin et-Tenuhi, *el-Mümti’ fi şerhi’l-mukni’*, Mektebetü’l-Esedi, Mekke.